

- ◆ Vojne situacije, široko shvaćene, na cijelom području Srebrenice, uključujući i raspoređivanje snaga bosanskih Srba, opreme i artiljerije; izolacije snaga bosanskih Muslimana; i navodne vojne nadmoći bosanskih Srba u vrijeme koje je od značaja za optužnicu;
- ◆ Navodno očajne situacije bosanskog muslimanskog stanovništva na tom području;
- ◆ Navodnog oslanjanja bosanskih Muslimana na oružje koje se moglo zaplijeniti od snaga bosanskih Srba;
- ◆ Bilo kojih činjenica koje bi mogle da bace ne beznačajnu sumnju na kredibilitet svjedoka Tužilaštva.<sup>70</sup>

Žalbeno vijeće je naglasilo da optuženi nema „slobodu da iznosi nepotrebno ponavljajuće ili beznačajne dokaze samo zato što se za njih može tvrditi da se uklapaju u ove kategorije”<sup>71</sup>. Štaviše, optuženi ne mora nužno imati pravo na isto vrijeme ili isti broj svjedoka kao optužba, jer optužba ima teret dokazivanja. Umjesto toga, „princip osnovne proporcionalnosti je taj koji prije nego strogi princip matematičke jednakosti, generalno određuje odnos između vremena i svjedoka koji su dodjeljeni dvjema stranama.”<sup>72</sup>

## 2. Postupanje u iznošenju dokaza odbrane Miloševića

12. decembra 2005. Pretresno vijeće III MKSJ-a<sup>73</sup> u predmetu *Milošević* donijelo je odluku kojom se reguliše preostali dio izvođenja dokaza odbrane<sup>74</sup>. Vijeće je napomenulo da suđenje traje već gotovo četiri godine i navelo da je njegova osnovna obaveza da suđenje dovede do pravičnog i ekspeditivnog završetka<sup>75</sup>. Ono je odlučilo da odobri Miloševićev zahtjev za period odmora iz zdravstvenih razloga, ali da odbije zahtjev koji je podnio za produženje vremena koje mu je dodijeljeno za zaključivanje izvođenja svoje odbrane<sup>76</sup>. Vijeće je takođe odlučilo da ne razdvoji optužnicu za Kosovo od druge dvije optužnice u predmetu *Milošević* (za Bosnu i Hrvatsku), što je bio prijedlog koji je naišao na puno suprotstavljanje kako optužbe, tako i samog optuženog<sup>77</sup>.

### E. Zahtjev strane za dodatnim izvođenjem dokaza

#### 1. 'Dužna revnost' za prikupljanje 'dodatnih' dokaza

U slučaju *Milošević*, Pretresno vijeće III MKSJ-a odbilo je zahtjev optužbe za dodatnim izvođenjem dokaza koje je imalo za cilj uvođenje daljih dokaza<sup>78</sup>. Pretresno vijeće je konstatovalo da postoje dvije odvojene okolnosti u kojima optužba može da traži da uvede dalje dokaze nakon završetka njenog glavnog izvođenja dokaza<sup>79</sup>: može tražiti da uvede dokaz da bi pobila argumente odbrane<sup>80</sup>, i može tražiti da uvede novopribavljene (ili 'dodatne') dokaze<sup>81</sup>. Primjenjuju se dva različita pravna standarda, a faktori koji odlučuju o tome da li je odgovarajući standard zadovoljen jesu vrijeme zahtjeva i bitan sadržaj dokaza.

70 Interlokutorna žalba u predmetu *Orić*, *supra* nota 104, §6.

71 Interlokutorna žalba u predmetu *Orić*, *supra* nota 104, §6.

72 Interlokutorna žalba u predmetu *Orić*, *supra* nota 104, §7. Pitanje je predato Pretresnom vijeću radi daljeg postupka i Žalbeno vijeće je dalo uputstvo da je potrebno dodijeliti dovoljno vremena optuženom da bi se omogućilo odbrani da ponovo pozove svjedoke koji su saslušani dok je interlokutorna žalba u postupku. *Ibid.* §10.

73 Sudije Patrick Robinson (predsjedavajući), O-Gon Kwon i Iain Bonomy.

74 Odluka u pogledu razdvajanja, produžavanja vremena i odmora, Pretresno vijeće, *Milošević* (IT-02-54-T), 12. decembar 2005.

75 *Ibid.*, §25.

76 Vijeće je napomenulo u svojoj odluci da je Milošević iskoristio preko 75% od 360 sati koje je dodijeljeno radi izvođenja dokaza odbrane, ali je u tom vremenu gotovo u potpunosti izvodio dokaze koji su vezani za Kosovo, gotovo potpuno ignorišući optužnice protiv njega za Bosnu i Hrvatsku. Pretresno vijeće je dodalo: „Snažna je preporuka da odmah pređe na bavljenje dokazima koji se odnose na optužnice za Hrvatsku i Bosnu. Stav bi možda bio drugačiji da je optuženi pokazao spremnost da razumno nastupi prilikom izvođenja svojih dokaza. Ukoliko u budućnosti bude postojao jasan pokazatelj da on ispravno i efikasno koristi vrijeme, Vijeće će možda ponovo razmotriti ovaj stav.” Vidjeti *Ibid.*, §16 i 26.

77 *Ibid.*, §8.

78 Odluka o zahtjevu za dodatno izvođenje dokaza u ograničenom obimu za bosansku i kosovsku komponentu optužbe, predmet *Milošević* (IT-02-54-T), Pretresno vijeće. 13. decembar 2005 (u daljem tekstu Odluka o dodatnom izvođenju dokaza u predmetu *Milošević*).

79 Dokazi pored onih koji su prihvatljivi kada se koriste u unakrsnom ispitivanju svjedoka odbrane: *Ibid.*, fusnota 6.

80 Test za prihvatanje dokaza u postupku pobijanja je sljedeći: ti dokazi moraju se odnositi na neko bitno pitanje koje direktno proizilazi iz dokaza odbrane koje nije bilo moguće osnovano predvidjeti. Kada se dokazima planira uspostaviti neka stvar koja čini fundamentalni dio argumenata koje je optužba trebalo da dokaže, taj dokaz potrebno je iznijeti kao dio glavnog izvođenja dokaza optužbe a ne u postupku pobijanja *Ibid.*, § 10, citat Presude iz predmeta *Delalić i drugi* (IT-96-21-A), Žalbeno vijeće, 20. februar 2001. ('Presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Čelebići*'), §§ 243 i 276.

81 Test za prihvatanje dodatnih dokaza je sljedeći: strana koja iznosi dokaze mora da pokaže da, uz dužnu revnost, novopribavljeni dokazi nisu mogli biti određeni i izneseni u njenom glavnom izvođenju dokaza. Čak i ako je zadovoljen standard dužne revnosti, Pretresno vijeće zadržava diskreciona ovlašćenja da odbije dodatno izvođenje dokaza ako dokazna vrijednost predložjenih dokaza bude u bitnoj mjeri nadmašena potrebom da se osigura pravično suđenje. Samo u izuzetnim okolnostima sudija na slučaju zahtijeva da Pretresno vijeće iskoristi svoja diskreciona ovlašćenja da dozvoli optužbi da izvede dodatne dokaze nakon što strane u krivičnom procesu završe svoje izvođenje dokaza. Odluka o dodatnom izvođenju dokaza u predmetu *Milošević*, *supra* 116, §§ 11 i 12.

Pretno vijeće, primjenjujući zahtjevni prag za prihvatanje dodatnih dokaza<sup>82</sup>, otkrilo je da nijedan dodatni dokaz koji je optužba tražila da izvede nije bio prihvatljiv. Neki od njih nisu bili dodatni dokazi, jer su bili u posjedu optužbe u toku izvođenja dokaza optužbe<sup>83</sup>. Neki od njih bili su dodatni dokazi ali su mogli biti otkriveni u toku izvođenja dokaza optužbe da je primijenjena dužna revnost. Ostali su bili dodatni dokazi, ali nije ih bilo moguće pribaviti u toku izvođenja dokaza optužbe uz dužnu revnost, ali nisu bili prihvaćeni jer nisu bili u dovoljnoj mjeri dokazni<sup>84</sup> da bi zaslužili prihvatanje<sup>85</sup>. Odluka Pretnog vijeća navodi da strana nije dužno revnosna ako traži da pribavi dokaze nekoliko mjeseci nakon početka njenog izvođenja dokaza<sup>86</sup>, osim u slučaju da strana ne zna da postoje dokazi a takvo neznanje je razumno<sup>87</sup>. U toj odluci se takođe navodi da strana koja ne upotrebljava dužnu revnost osim ako ne provodi parnicu na osnovu Pravila 54bis PPD MKSJ-a<sup>88</sup> protiv država koje odbijaju da dostave relevantan materijal strani koja ga zahtijeva nakon što su toj državi upućeni formalni zahtjevi za pomoć<sup>89</sup>. Nadalje, ta odluka upućuje na to da propust da se provede takva parnica protiv neposlušne države u pogledu svake vrste dokumenata koje strana zaželi da iskoristi – čak i kada strana vjeruje da bi takva parnica bila uzaludna – nije u skladu sa pojmom dužne revnosti<sup>90</sup>.

## 2. Primjena standarda neostvarivanja pravde

Pretno vijeće u predmetu *Milošević* je većinom glasova odbilo podnesak optužbe da bi standard 'neostvarivanja pravde', koji se primjenjuje na predmete u vezi sa prihvatanjem novih dokaza po žalbi prema

82 Pretno vijeće razmotrilo je samo to da li je dokaz koji je optužba tražila da izvede potpao u kategoriju prihvatljivih dodatnih dokaza pošto optužba nije zahtijevala pobijanje kao alternativni oblik pravnog lijeka. Odluka o dodatnom izvođenju dokaza u predmetu *Milošević*, *supra* 116, § 9.

83 Ovo se odnosilo ne samo na stvari koje nisu bile identifikovane ili prezentovane zbog nekih grešaka ili administrativnih propusta od strane optužbe, nego i na one stvari za koje je Vijeće posebno odbilo prihvatanje u toku glavnog izvođenja dokaza optužbe. Odluka o dodatnom izvođenju dokaza u predmetu *Milošević*, *supra* 116, § 23.

84 Pretno vijeće je reklo da je izuzetna mjera ponovnog glavnog izvođenja dokaza optužbe za prihvatanje dokaza koji su sigurno izazvali odlaganje, u kasnijoj fazi suđenja koje je počelo tri i po godine prije nego što je dostavljen zahtjev za ponovnim izvođenjem dokaza, bila opravdana samo kada je dokazna vrijednost predloženih dokaza bila posebno visoka. Da bi dovoljna dokazna vrijednost bila prihvaćena kao odgovarajuća osnova za ponovno izvođenje dokaza, predloženi dokazi moraju imati jaku vezu sa individualnom krivičnom odgovornošću optuženog. Nadalje, predloženi dokazi koji su materijalno slični u svim bitnim aspektima već prihvaćenim dokazima u toku glavnog izvođenja dokaza optužbe ne opravdavaju ponovno izvođenje dokaza; odlaganje izazvano njihovim prihvatanjem ne može u velikoj mjeri biti nadmašeno bilo kojom dokaznom vrijednošću koju takvi kumulativni dokazi mogu prikazati. Odluka o dodatnom izvođenju dokaza u predmetu *Milošević*, *supra* 116, § 37.

85 Jedan od 'dodatnih dokaza' koji nije prihvaćen iz ovog razloga jeste video snimak na kojem su prikazani članovi jedne srpske jedinice kako ubijaju šestoricu bosanskih muškaraca Muslimana u julu 1995. godine. Nakon što je prikazan taj zastrašujući snimak na suđenju Miloševiću početkom juna 2005. godine, njegovi dijelovi su emitovani širom svijeta, i izazvali veliki šok mnogih ljudi, uključujući predsjednika Srbije Tadića i premijera Koštunicu.

86 'U nekoliko dokumenata u Zahtjevu, optužba nije zabilježila nijedan pokušaj da se oni identifikuju, lociraju ili pribave sve do perioda nakon što je njeno izvođenje dokaza po relevantnoj optužnici uveliko započelo, ili do perioda blizu kraja njenog glavnog izvođenja dokaza. Iako je Vijeće svjesno teškoća s kojima se strane pred Sudom suočavaju u istraživanju i pripremi predmeta takvog obima i kompleksnosti, ono smatra da strana koja traži dokaze koje će koristiti u svom glavnom izvođenju dokaza ne bi trebalo da čeka nekoliko mjeseci nakon početka izvođenja svojih dokaza da bi počela da ih pribavlja. Takvo odlaganje, pogotovo ako strana koja je u pitanju očekuje teškoće u osiguravanju dokaza, nije dosljedno primjeni dužne revnosti'. Odluka o dodatnom izvođenju dokaza u predmetu *Milošević*, *supra* 116, § 25.

87 Odluka o dodatnom izvođenju dokaza u predmetu *Milošević*, *supra* 116, § 27.

88 Pravilo 54bis PPD MKSJ-a (Pravilo 54bis Pravičnika o postupku i dokazima MKSJ-a) nalaže postupak koji se mora slijediti kada strana traži nalog upućen državi radi dostavljanja dokumenata ili informacija.

89 U pogledu jednog dokumenta, optužba je u nekoliko navrata slala državi zahtjeve za pomoć u smislu pribavljanja dokumenta, ali u tu svrhu nije upotrijebila parnicu prema Pravilu 54bis. Na kraju je država dostavila dokument koji je bio u pitanju. Pretno vijeće je došlo do saznanja da optužba nije upotrijebila dužnu revnost. Iako je Vijeće svjesno da Pravilo 54bis ne bi trebalo biti prvi niti jedini metod na koji se strane trebaju osloniti pri traženju dokaza od država, ono ipak zaključuje da, u okolnostima ovog predmeta, propust optužbe da iskoristi sva dostupna sredstva da pribavi dokaze, posebno kada se suočila sa onim što je smatrala upornim opstruktivnim ponašanjem vlasti koje su u pitanju, ne može se smatrati dužnom revnošću'. Odluka o dodatnom izvođenju dokaza u predmetu *Milošević*, *supra* 116, § 30.

90 Dokumenti iz nedavno dostavljene arhive drinskog korpusa bosanske srpske armije (Vojska Republike Srpske (VRS)) stoga bu bili neprihvatljivi. Pretno vijeće je reklo: „Posljednji materijal sastoji se od dokumenata koje je optužba pribavila kao dio arhive drinskog korpusa. U suštini, argument optužbe da je upotrijebila dužnu revnost u pogledu tih dokumenata u potpunosti zavisi od činjenice da je ona imala posla sa neposlušnim državnim vlastima, čije je nepostojanje saradnje u toku glavnog izvođenja dokaza otežalo njenu mogućnost da pribavi dokumente. Međutim, kako naglašava samo optužba, ona je u velikoj mjeri upotrijebila Pravilo 54bis da iznudi dostavu podataka relevantnih za ovo suđenje, te je takođe uputila zahtjeve za pomoć i prije i poslije svog glavnog izvođenja dokaza. Ipak se ne čini da je ijedan od tih dokumenata ikada bio predmet parnice prema Pravilu 54bis, te optužba ne može da objasni zašto nije pribjela tom mehanizmu u postupku kada se suočila sa činjenicom da nije bilo saradnje. Zahtjev se zato odbija u pogledu [tog materijala] jer optužba nije ispunila svoju obavezu da pokaže da je zadovoljen standard dužne revnosti“. Odluka o dodatnom izvođenju dokaza u predmetu *Milošević*, *supra* 116, § 29.

Pravilu 115 PPD MKSJ-a<sup>91</sup>, trebalo da se primijeni i na zahtjev za dodatnim izvođenjem dokaza optužbe. Sudija Kwon se nije složio s tim i rekao je da on ne vidi razlog zašto se ne može primijeniti standard neostvarivanja pravde *mutatis mutandis* u fazi suđenja pri razmatranju za dodatno izvođenje dokaza na osnovu materijala u posjedu optužbe prije završetka izvođenja njenih dokaza. 'To znači da, radije nego ispitivanje da li bi taj materijal izmijenio konačnu presudu, relevantno pitanje bilo bi da li taj materijal ima direktan uticaj na krivicu ili nevinost optuženog, pa bi njegovo isključivanje dovelo do neostvarivanja pravde'<sup>92</sup>. Nadalje, sudija Kwon je rekao da bi bilo protiv interesa sudske ekonomije da je materijal koji je bio dostupan za vrijeme suđenja, koji nije mogao biti upotrijebljen kao osnova za dodatno izvođenje dokaza jer je bio u posjedu optužbe prije završetka njenog izvođenja dokaza, prihvaćen u toku žalbene faze kao dodatni dokazi u skladu sa Pravilom 115 PPD MKSJ-a<sup>93</sup>.

#### F. Odmjeravanje kazne

##### 1. 'Dvostruko brojanje' za isto ponašanje u razmatranju težine i otežavajućih okolnosti

Pri razmatranju kazne, Pretresno vijeće mora [prema Statutu MKSJ-a, član 24.2 i Pravilu 101 (B) PPD MKSJ-a] da razmotri *inter alia* težinu krivičnog djela i svih otežavajućih okolnosti<sup>94</sup>. Kada se neki faktor odnosi i na težinu i na otežavajuće okolnosti, važno je da Pretresno vijeće razmotri taj faktor u pogledu *bilo* težine *bilo* otežavajućih okolnosti, ali ne oboje. U predmetu *Deronjić*<sup>95</sup>, Žalbeno vijeće<sup>96</sup> okarakterisalo je odluku Pretresnog vijeća kojom se razmatra težina krivičnog djela i relevantne otežavajuće okolnosti u istom odjeljku svoje presude 'nesretnom'<sup>97</sup>. Žalbeno vijeće je došlo do zaključka da Pretresno vijeće ipak jeste napravilo razliku između otežavajućih okolnosti s jedne strane i težine krivičnog djela sa druge, iako ih je razmatralo pod istim naslovom, a nije se pozabavilo 'nedopustivim dvostrukim brojanjem'<sup>98</sup>.

Slično tome, visoka pozicija optuženog ne smije se uzeti u obzir ni kao element više odgovornosti na osnovu člana 7(3) Statuta MKSJ-a niti kao otežavajući faktor. U predmetu *Jokić*, Žalbeno vijeće je navelo da je Pretresno vijeće izvršilo dvostruko brojanje. Vijeće je reklo da to što Pretresno vijeće smatra žaliočevu zloupotrebu svoje pozicije na vlasti otežavajućom okolnošću možda nije prikladno u svjetlu činjenice da je ono osudilo optuženog na osnovu člana 7(3) Statuta, koji u suštini uvodi žaliočeva ovlašćenja kao element<sup>99</sup>.

##### 2. Ponašanje poslije zločina kao olakšavajuća okolnost

U predmetu *Babić*, bivši politički vođa Srbin iz Hrvatske Milan Babić nije uspio da ubijedi Pretresno vijeće da njegovo ponašanje poslije zločina predstavlja olakšavajuću okolnost.<sup>100</sup> Pretresno vijeće je reklo da nije

91 Prema Pravilu 115, dokazi koji nisu bili na raspolaganju u toku suđenja, a koji nisu mogli biti otkriveni uz svu dužnu revnost, bivaju prihvaćeni u slučaju kad bi oni *mogli* imati uticaja na presudu; međutim, dokazi koji su bili na raspolaganju u toku suđenja, potpadaju pod viši standard: oni bivaju prihvaćeni ako bi *mogli* uticati na presudu jer bi njihovo isključivanje dovelo do neostvarivanja pravde. Samo Pravilo 115 (B) govori o dokazima koji nisu na raspolaganju za vrijeme suđenja i ne govori o dokazima koji jesu na raspolaganju u toku suđenja. Međutim, sudija Kwon je citirao predmet *Mejakić i drugi* (IT-02-65-AR11 bis.1), Žalbeno vijeće, Odluka o zajedničkom zahtjevu odbrane za prihvatanjem dodatnih dokaza pred Žalbenim vijećem na osnovu Pravila 115, 16. novembar 2005, § 11: 'Žalbeno vijeće zadržava inherentnu nadležnost da prihvati nove dokaze po tužbi koji ne ispunjavaju uslove dužne revnosti i nedostupnosti, samo u najizuzetnijim slučajevima, naime, da bi se izbjeglo neostvarivanje pravde'.

92 Četvrti paragraf, Izdvojeno mišljenje sudije O-Gon Kwona, priloženo Odluci o dodatnom izvođenju dokaza u predmetu *Milošević*, *supra* 116.

93 *Ibid.*

94 Na dan 7. decembra 2005. godine, Miroslav Bralo je osuđen na 20 godina zatvora, nakon njegovog izjašnjava krivim za progone za zločin protiv čovječnosti, ubistvo, mučenje, silovanje, protivpravno zatočenje i nečovječno postupanje. (Presuda o kazni, *Bralo* (IT-95-17-S), Pretresno vijeće, 7. decembar 2005). Bralo je priznao da je učestvovao u napadu bosanskih Hrvata na muslimansko stanovništvo u selu Ahmići, u Bosni, aprila 1993. godine, koje je Pretresno vijeće opisalo kao 'jedan od najbrutalnijih napada na zajednicu u cijelom sukobu u Bosni i Hercegovini', *ibid.*, § 30. Takođe je priznao da je ubio jednu ženu svojim nožem prije početka napada, dok su njegovi pomoćnici ubili njene roditelje. U odvojenom incidentu, priznao je da je učestvovao sa još jednim muškarcem u ubistvu jedne porodice od 14 ljudi, u kojoj je bilo devetoro djece. Takođe je priznao silovanje, mučenje i protivpravno zatočenje jedne bosanske Muslimanke, koja je bila pritvorena 'otprilike dva mjeseca da bi se nad njom izživljavali po svojoj volji oni koji su je držali u zatočeništvu'. Pretresno vijeće III MKSJ-a (sudije lain Bonomy, predsjedavajući, Patrick Robinson i O-Gon Kwon) pregledali su niz izjava o uticaju zločina na žrtve koje, prema Pretresnom vijeću, 'oslikavaju sliku razorenih života i sredstava za život, te ogroman trajni bol i traumu'. *Ibid.*, § 40. Sudije su uzele u obzir sljedeće otežavajuće okolnosti: (1) broj žrtava; (2) mladost nekih od žrtava i (3) stepen poniženja i degradacije žene koju je silovao i mučio, *ibid.*, § 41. Pretresno vijeće je uzelo u obzir šest olakšavajućih okolnosti: (1) Bralovu porodicu i lične okolnosti; (2) njegovo izjašnjava krivim davno prije suđenja; (3) njegovu griznu savjesti i nastojanje da se pokaje za svoje zločine; (4) njegovu dobrovoljnu predaju Sudu; (5) njegovu saradnju sa optužbom i (6) njegovo dobro ponašanje u pritvoru, *ibid.*, § 83. Bralo je uložio žalbu na svoju izrečenu kaznu.

95 Dana 20. jula 2005. godine, Žalbeno vijeće jednoglasno je odbacilo sve osnove za žalbu koje je iznio Miroslav Deronjić i potvrdilo njegovu desetogodišnju kaznu. Deronjić se izjasnio krivim po jednoj tački progona za zločin protiv čovječnosti, za naređivanje napada na muslimansko stanovništvo iz sela Glogova, u Bosni, u maju 1992. godine. Kao rezultat tog napada, 64 muslimanska civila iz tog sela – koji su prije toga bili razoružani – pogubljeni su; kuće bosanskih Muslimana, privatno vlasništvo i džamija su uništeni, a veliki dio sela Glogova je potpuno uništen. Tužba na presudu o kazni, *Deronjić* (IT-02-61-A), Žalbeno vijeće, 20. juli 2005 (u daljem tekstu Presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Deronjić*). Za sažetak presude Pretresnog vijeća vidi 2 *JICJ* (2004) 879, pod 896-898.

96 Sudija Theodor Meron, predsjedavajući, Fausto Pocar, Mohamed Shahabuddeen, Mehmet Güney i Ines Monica Weinberg de Roca

97 Presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Deronjić*, *supra* 133, § 106.

98 *Ibid.*, §§ 106-107.

99 Presuda po žalbi na kaznu u predmetu *Miodrag Jokić*, *supra* 18, § 30. Međutim, nije bilo neophodno preinačenje kazne jer je Žalbeno vijeće poništilo osuđujuće presude prema članu 7(3) Statuta MKSJ-a na osnovu toga da su bile nedopustivo kumulativne. Vidi *infra*, Odjeljak J.

zadovoljno jer nisu dati ubjedljivi dokazi da je Babić olakšao patnju žrtava. Pri žalbi, Žalbeno vijeće je zaključilo da je Pretresno vijeće pogriješilo u zakonu kategoričkim odbijanjem da uzme u obzir pokušaje za jačanjem mira kao olakšavajući faktor na osnovu toga što nisu direktno olakšali patnju žrtava<sup>101</sup>. Većinom glasova od 4 naprama 1, sa protivnim mišljenjem sudije Mumba, Žalbeno vijeće je zaključilo da ta greška nije zavrijedila smanjenje kazne<sup>102</sup>.

Sudija Mumba, koja je imala protivno mišljenje, rekla je da bi naporima da se umanju efekat zločina na lokalno stanovništvo i povrati stanje mirnog suživota trebalo dati veliku važnost. Ona je rekla da, čak i da je prihvaćeno to da su Babićevi mirovni naponi išli više u smjeru olakšavanja Srbima a ne u smjeru kajanja, nema dokaza da bi Srbi imali više koristi od tih mirovnih napora nego ljudi koji nisu bili Srbi, te je smanjenje kazne stoga bilo opravdano<sup>103</sup>.

#### G. Nepoštovanje Suda

Žalbeno<sup>104</sup> vijeće je odbacilo žalbu Koste Bulatovića, svjedoka kome je suđeno i koga je Pretresno vijeće u predmetu *Milošević* osudilo za nepoštovanje Suda zato što je odbio da odgovara na pitanja u toku suđenja Miloševiću<sup>105</sup>. U svojoj žalbi, Bulatović je u suštini argumentovao da njemu nije trebalo biti suđeno pred istim Vijećem pred kojim je došlo do nepoštivanja Suda, jer ga je Vijeće proglasilo krivim za nepoštivanje Suda prije nego što je njemu počelo suđenje za nepoštivanje Suda. Žalbeno vijeće je odbilo ovaj argument. Ono je konstatovalo da bi Pretresno vijeće trebalo da se izuzme ako bi okolnosti dovele do toga da razuman posmatrač, koji je pravilno obaviješten, dođe do razumne bojazni od pristrasnosti. Međutim, Vijeće je takođe konstatovalo da razumna bojazan od pristrasnosti mora biti 'jasno ustanovljena' kako bi se pobila pretpostavka o nepristrasnosti sudija. U predmetu koji je imalo pred sobom, Žalbeno vijeće zaključilo je da nije ustanovljena razumna bojazan od pristrasnosti. Takođe je zaključilo da ne postoji opšte pravilo da Vijeće mora da se izuzme iz postupka o nepoštivanju Suda samo zato što je nepoštivanje Suda proisteklo kao reakcija na to što nije postupljeno prema nalogu tog Vijeća<sup>106</sup>.

### 5. Kretanja u dokaznom postupku

#### A. Prihvatljivost izjave optuženog na suđenju<sup>107</sup>

U predmetu *Halilović*, Žalbeno vijeće<sup>108</sup> poništilo je odluku Pretresnog vijeća<sup>109</sup> uvrstivši u dokazni materijal saslušanje optuženog pred istražiocima Međunarodnog suda u toku dva mjeseca 2001. godine<sup>110</sup>. Smatrajući da je saslušanje bilo neprihvatljivo, Žalbeno vijeće je zaključilo da je do saslušanja došlo na nagovor optužbe<sup>111</sup>, čime se nagovijestilo da se ono ne bi protivilo podnesku optuženog za privremeno puštanje na slobodu u slučaju da je dao izjavu:

100 Babića je Pretresno vijeće osudilo na 13 godina zatvora, premašujući preporuku optužbe od 11 godina. Vidi 2 *JICJ* (2004) 1163, u 1180.

101 Žalbeno vijeće je navelo da je Pretresno vijeće u predmetu *Plavšić* dalo značajnu težinu olakšavajućoj okolnosti ponašanja bivše bosanske srpske predsjednice Biljane Plavšić poslije sukoba, naime njenom doprinosu napredovanju Dejtonskog sporazuma i njenom pokušaju da ukloni opstruktivne funkcionere sa vlasti, jer je 'ona dala veliki doprinos miru u regionu' bez pozivanja na olakšavanje patnji žrtava. Žalbeno vijeće je stoga smatralo da je Pretresno vijeće u predmetu *Babić* netačno protumačilo procjenu Pretresnog vijeća u predmetu *Plavšić* 'ponašanja poslije sukoba' Biljane Plavšić. Presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Babić*, *supra* 10, § 56.

102 Žalbeno vijeće je reklo da je Babićevo slaganje sa mirovnim planom 'Z-4' u Hrvatskoj sugerisalo stalnu zabrinutost Srba vizavi Hrvata, a ne kajanje, jer je kod Babića posebno primijećeno da su njegovi interesi bilo puno više privrženiji Srbima u Krajini nego bilo kojim drugima, i težio je da ih zaštiti od napada slažući se sa idejom o suživotu Srba i Hrvata. Žalbeno vijeće je zaključilo da Babićeve težnje u pogledu plana Z-4 nisu pokazale da je Babić svjestan nanošenja nepravde u svojim ranijim djelima i da je spreman da ih nadoknadi. U kontekstu ukupne slike Babićevog ponašanja pred Pretresnim vijećem, Žalbeno vijeće nije bilo ubijeđeno da je Pretresno vijeće moglo, ili da bi trebalo, donijeti drugačiju kaznu da nije isključilo razmatranje mirovnih pregovora o planu Z-4. Presuda Žalbenog vijeća u predmetu *Babić*, *supra* 10, § 61

103 Djelimično protivno mišljenje sudije Mumba, 18. juli 2005, priloženo Presudi Žalbenog vijeća, *supra* 10.

104 Djelimično suprotno mišljenje sudije Mumba, 18. juli 2005. godine, priloženo Žalbi na presudu u predmetu *Babić*, *supra* 10.

105 Za više detalja, vidi 3 *JICJ* (2005) 1134, pod 1151-1152.

106 Odluka o interlokutarnoj žalbi u postupku o nepoštovanju Suda od strane Koste Bulatovića, predmet *Milošević* (IT-02-54-A-R77.4), Žalbeno vijeće, 29. avgust 2005. godine. Žalbeno vijeće je takođe potvrdilo da osoba koja je optužena za nepoštivanje Suda nema pravo na preliminarni zahtjev kojim osporava nadležnost Suda prema Pravilu 72 PPD MKSJ-a, na koji imaju pravo samo osobe koje su optužene za krivična djela navedena u Statutu Međunarodnog suda. *Ibid.*, § 35.

107 Vidi takođe Odluku o odbijanju preliminarnog podneska optuženog Marijana Križića za osporavanje nadležnosti, predmet *Križić* (IT-95-14-R77.4), Pretresno vijeće (sudije Alphons Orié, predsjedavajući, Christine Van Den Wyngaert i Justice Moloto), 21. decembar 2005. godine, §§ 10 i 11. Krivično djelo nepoštivanja Suda nije navedeno u Statutu Međunarodnog suda ali ono proizilazi iz inherentne nadležnosti Međunarodnog suda da reguliše svoje postupke, a vodi se Pravilom 77 PPD MKSJ-a.

Vidi takođe 3 *JICJ* (2005) 1134, pod 1152-1153.

U kontekstu ovog Suda, izjava tužioca da se on ne bi usprotivio zahtjevu optuženog za privremenim puštanjem na slobodu može da bude moćan podsticaj optuženom da govori, a inače ne bi ništa rekao. Prema tome, Žalbeno vijeće zaključuje da je Pretresno vijeće napravilo grešku donošenjem zaključka da izjava optužbe nije bila podsticaj žalocu da bude saslušan<sup>112</sup>.

Žalbeno vijeće je takođe zaključilo da je Pretresno vijeće napravilo grešku time što nije u potpunosti ispitalo dobrovoljnost saslušanja u svjetlu nekoliko tema koje su razmotrene na saslušanju, kao i pauze u toku saslušanja<sup>113</sup>. U jednom momentu u toku saslušanja, branilac optuženog je posebno naglasio pitanje dogovora do kojeg je navodno došlo sa tužiocem u pogledu uticaja saradnje optuženog po pitanjima daljih događanja u predmetu<sup>114</sup>. Nakon duge diskusije o tom pitanju, istražilac optužbe je pozvao na pauzu, te po nastavku saslušanja, to pitanje nije razmotreno te stoga ne postoji zapis onoga o čemu – ako su i o čemu – strane diskutovale u toku pauze po pitanju ikakvog dogovora<sup>115</sup>. Žalbeno vijeće je utvrdilo da je u samoj pauzi saslušanja Pretresno vijeće napravilo grešku time što nije razmotrilo razumnu mogućnost da je optuženi postupao pod uticajem pogrešnog shvatanja da će njegova saradnja dovesti do povlačenja optužnice protiv njega<sup>116</sup>. Iako je Žalbeno vijeće zaključilo da je saslušanje u ovom slučaju neprihvatljivo, sudije su odbile argumente odbrane da Pravila isključuju prihvatanje saslušanja osumnjičenog ili optuženog osim ako optuženi ne odluči da svjedoči na suđenju ili da da pristanak na prihvatanje takvog materijala<sup>117</sup>. Žalbeno vijeće je tako odbacilo vezu između prihvatljivosti optuženikovih prethodnih izjava i toga da li on svjedoči na suđenju ili daje pristanak na prihvatanje dokaza:

Kada optuženi slobodno i dobrovoljno da izjave prije suđenja, on kasnije ne može retroaktivno da odluči da se pozove na svoje pravo protiv samooptuživanja da bi spriječio uvođenje tih izjava, pod uslovom da je obaviješten o svom pravu da ne mora ništa da kaže prije nego što da svoju izjavu; međutim, postoji pretpostavka da je on svjestan tog prava ako dobija pomoć branioca<sup>118</sup>.

U isto vrijeme kada je optužba uvrstila saslušanje u dokazni materijal, ona je takođe tražila i prihvatanje izjave na 25 stranica koja je sastavljena iz prethodnih saslušanja optuženog u toku perioda od četiri mjeseca godine 1996. Pretresno vijeće je odbilo da uvrsti tu izjavu u dokazni materijal na osnovu toga što sudije nisu bile mišljenja da je to potpun i kompletan zapis onoga što je optuženi rekao<sup>119</sup>.

Vjerovatnije je da nije svaki djelić niti detalj unesen u tu izjavu, što utiče na njenu pouzdanost. Pošto izjava nije zabilježena ni u audio ni u video zapisu, odbrana trenutno ne može da potvrdi tačnost te izjave. Jedini efikasan način kojim se može osporiti sadržaj izjave u ovom trenutku bio bi da se Sefer Halilović odrekne svog prava da ne kaže ništa i da svjedoči pred ovim Sudom<sup>120</sup>.

#### B. *Uticaj odluke optuženog da ne svjedoči*

U suđenju Limaju, optuženi Bala je dao uvodnu riječ bez zakletve, ali je odlučio da svjedoči bez zakletve. Pretresno vijeće je konstatovalo da je Balin izbor da svjedoči bez zakletve njegovo legitimno pravo i da se zbog toga ne može doći do štetnih nalaza po njega; međutim, posljedica njegovog izbora bila je to da nije bilo svjedočenja pod zakletvom od optuženog koje bi podržalo argumente odbrane da on nije počinio zločine za koje je terećen, jer on nije bio na mjestu zločina i bio je lošeg zdravlja u dato vrijeme<sup>121</sup>.

Pretresno vijeće je zaključilo da je odsustvo svjedočenja pod zakletvom od strane optuženog, koje bi osnovalo ili podržalo ova dva pozitivna argumenta za odbranu, imalo uticaj lišavanja odbrane dokaza koji bi obezbijedili siguran i ubjedljiv osnov za argumente o alibiju i zdravstvenom stanju<sup>122</sup>. Umjesto toga, odbrana je morala da se osloni na uvodnu riječ bez zakletve i druga svjedočenja za koje je Vijeće zaključilo da nisu dosljedna, potpuna niti uvjerljiva<sup>123</sup>.

108 Sudije Theodor Meron, predsjedavajući, Fausto Pocar, Mohamed Shahabuddeen, Mehmet Güney i Wolfgang Schomburg.

109 Odluka o uvrštavanju u dokazni materijal saslušanja optuženog, predmet *Halilović* (IT-01-48-T), Pretresno vijeće, 20. juni 2005. godine (u daljem tekstu Odluka o saslušanju u predmetu *Halilović*).

110 Odluka o interlokutornoj žalbi u vezi sa prihvatanjem saslušanja optuženog od strane suda, predmet *Halilović* (IT-01-48-AR73.2), Žalbeno vijeće, 19. avgust 2005. godine (u daljem tekstu Odluka Žalbenog vijeća o saslušanju u predmetu *Halilović*).

111 Pretresno vijeće je zaključilo da je optužba iznijela optuženom da bi njegova puna saradnja mogla imati pozitivan uticaj na mišljenje optužbe u smislu zahtjeva za privremenim puštanjem na slobodu. Odluka Žalbenog vijeća o saslušanju u predmetu *Halilović*, *supra* 151, § 34, citat iz Odluke o saslušanju iz predmeta *Halilović*, *supra* 150, § 13. Vidi takođe Odluku Žalbenog vijeća o saslušanju u predmetu *Halilović*, *supra* 150, §§ 20-46.

112 Odluka Žalbenog vijeća o saslušanju u predmetu *Halilović*, *supra* 151, § 36.

113-118 *Ibid.*, §§ 25-27, *Ibid.*, § 25, *Ibid.*, § 25, *Ibid.*, § 45, *Ibid.*, § 14, *Ibid.*, § 15, djelimičan citat Presude, *Niyitegaka*, (ICTR-96-14-A), Žalbeno vijeće, 9. juli 2004. godine, §§ 30-36

119 Odluka o podnesku za izuzimanje izjave u predmetu *Halilović* (IT-01-48-T), Pretresno vijeće, 8. juli, 2005. godine (u daljem tekstu Odluka o izuzimanju u predmetu *Halilović*), § 25.

120 Odluka o izuzimanju u predmetu *Halilović*, *supra* 160, § 25.

121 Presuda Pretresnog vijeća u predmetu *Limaj*, *supra* 2, § 635.

### C. Prepoznavanje optuženog

U predmetu *Limaj* je prepoznavanje od strane svjedoka imalo presudnu ulogu. Pretresno vijeće nije bilo uvjereno izvan svake razumne sumnje da su dvojicu optuženih (*Limaj*<sup>124</sup> i *Musliu*<sup>125</sup>) svjedoci ispravno prepoznali, ali je bilo uvjereno da je trećeoptuženi, *Bala*, tačno prepoznat<sup>126</sup>. Vijeće je diskutovalo o brojnim pitanjima koja se tiču vizuelnog prepoznavanja nekog optuženog, uključujući prepoznavanje optuženog u sudnici<sup>127</sup> i u albumu sa fotografijama<sup>128</sup>. Što se tiče *Fatmira Limaja*, Pretresno vijeće je reklo da je značajan faktor u ocjeni dokaza prepoznavanja bila „mjera u kojoj su se snimke koje prikazuju *Limaja* pojavljivale na televiziji i u kojoj su se njegove fotografije pojavljivale u novinama, a zbog njegove aktivne uloge u politici Kosova od sukoba. Po procjeni Vijeća, ova poprilično konstantna izloženost lika *Fatmira Limaja* u sredstvima informisanja dovela je do jasno uočljive opasnosti da je na određeni broj svjedoka u ovom suđenju možda nesvjesno ovaj stepen izloženosti uticao, te da su počeli povezivati lik iz sredstava informisanja sa licem koga se sjećaju<sup>129</sup>. Vijeće je reklo da, u tom presudnom pogledu, svjedočenja nisu uspjela utvrditi izvan svake razumne sumnje ulogu *Limaja* u ili u vezi sa bilo kojim od krivičnih djela za koja ga se tereti<sup>130</sup>.

Pored pitanja mogućnosti postojanja nenamjerne greške pri prepoznavanju, Pretresno vijeće je u predmetu *Limaj* detaljno raspravljalo o brojnim faktorima koji se odnose na ono što se opisuje kao „veoma težak zadatak“<sup>131</sup> procjene dokaza u ovom predmetu. To je uključivalo faktor kulture lojalnosti i časti koji je uticao na iskrenost nekih svjedoka OVK-a<sup>132</sup>; motivaciju da se izbjegne samooptuživanje koje se tiče drugog svjedoka<sup>133</sup>; „kontekst straha“, za koji Vijeće kaže da je bio „veoma osjetan tokom trajanja suđenja“<sup>134</sup>; i svjedočenje policajca koga je optužba predstavila kao vjerodostojnog svjedoka na suđenju u predmetu *Limaj*, a čiji je kredibilitet (po raznim pitanjima) ubrzo nakon toga optužba napala kada je nastupio kao svjedok odbrane na suđenju u predmetu *Milošević*<sup>135</sup>.

### D. Vrijednost ranijih nedosljednih iskaza svjedoka

U predmetu *Limaj*, neki svjedoci optužbe bili su bivši pripadnici OVK koji su ranije ispitani i čija su se svjedočenja na suđenju značajno razlikovala, na štetu optužbe, od sadržaja njihovih ispitivanja. Vijeće je reklo da je na svjedočenja svjedoka na suđenju u značajnoj mjeri uticao snažan osjećaj pripadnosti generalno OVK,

122-123 *Ibid.*, § 635.

124 „Prihvatajući da brojna prepoznavanja od strane različitih lica, u različitim periodima i u različitim okolnostima, mogu, u konkretnom predmetu, biti dovoljna za negiranje postojanja rizika nenamjerne greške u pogledu svakog pojedinačnog prepoznavanja kada se ono posmatra zasebno, to niti je uobičajeno niti je jednostavno. U ovom predmetu, teškoće ustanovljene u pogledu određenog broja prepoznavanja i priroda rizika postojanja greške kod svakog pojedinačnog prepoznavanja su, po mišljenju Vijeća, od takvog značaja da, usprkos velikoj vjerovatnoći vidljivoj kod dokaznog materijala, ono po konačnoj analizi ne može biti uvjereno izvan svake razumne sumnje da je *Fatmir Limaj* lice o kome je riječ u svjedočenjima tih lica, ili bilo ko od njih“ Presuda u predmetu *Limaj*, *supra* 2, § 561.

125 Presuda u predmetu *Limaj*, *supra* 2, § 681-688

126 Pri ocjenjivanju svjedočenja svjedoka koji su prepoznali *Balu*, Vijeće je reklo da je „u potpunosti svjesno mogućnosti da je svih sedmoro ljudi koji su prepoznali *Haradina Balu* pri prepoznavanju pogriješilo, naročito zbog konkretnih pitanja o svakom od svjedoka, a o kojima se diskutovalo gore. Dok Vijeće u svakom slučaju mora veoma pažljivo procijeniti mogućnost da je došlo do pogrešnog prepoznavanja, to ne mora da znači da zbog moguće greške kod određenog prepoznavanja od strane svjedoka do koje je došlo iz ovog ili onog razloga to prepoznavanje nema dokaznu vrijednost i da se njegovo razmatranje mora odbaciti. Vijeće u svim predmetima prihvata iskrenost sedam svjedoka koji su izvršili prepoznavanje .... U postojećim okolnostima, faktor koji je relevantan za procjenu toga da li je svaki od sedam svjedoka pošteno ali pogrešno prepoznao lica jeste da je i šest drugih lica iskreno, u različitim periodima i pod različitim okolnostima, prepoznalo *Haradina Balu* koad čuvara OVK-a koga su svi oni koji su bili u logoru tokom relevantnog perioda znali kao *Shalu*. Iako nijedno od sedam zasebnih prepoznavanja, kada se posmatraju zasebno, ne bi Vijeće uvjerilo da je *Shala Haradin Bala*, zbog različitih ranije utvrđenih mogućnosti postojanja nenamjerne greške, u konkretnim okolnostima koje se trenutno razmatraju, kombinacija ovih sedam zasebnih prepoznavanja, po nalazu Vijeća, negira mogućnost postojanja greške i uvjerava Vijeće da je optuženi *Haradin Bala* zaista bio čuvar OVK u logoru poznat kao *Shala*, kako se i navodi.“ Presuda u predmetu *Limaj*, *supra* 2, § 631.

127 Presuda u predmetu *Limaj*, *supra* 2, § 18.

128—131 *Ibid.*, § 17, *Ibid.*, § 563, *Ibid.*, § 563, *Ibid.*, § 15

132 Vijeće je tvrdilo da nije sporno da „pojam časti i druge vrijednosti grupe imaju naročit kulturološki značaj za svjedoke na Kosovu koji su albanskog porijekla“ (Presuda u predmetu *Limaj*, *supra* 2, § 13), te je citiralo izvještaj vještaka koji je svjedočio o tome da albanski koncept časti i zakletva privrženosti grupi zahtijevaju potpunu lojalnost, te mogu objasniti ubijanje onih članova grupe koji ovaj kodeks prekrše. *Ibid.*

133 Presuda u predmetu *Limaj*, *supra* 2, § 29.

134 Presuda u predmetu *Limaj*, *supra* 2, § 15. Neki svjedoci su tražili da ih isljednici ispituju noću, ili na trećem jeziku, a ne preko albanskih prevodilaca, jer su se bojali da će biti kompromitovani. *Ibid.*

135 Presuda u predmetu *Limaj*, *supra* 2, § 27. Pretresno vijeće je bilo mišljenja da, iako u postupanju optužbe nije bilo manipulacije, je ono „ipak zabrinuto zbog ovih protivrječnih strategija Tužilaštva u pogledu istog svjedoka smatrajući ih nepoželjnim. One nužno dovode do očiglednih problema u prihvatanju svjedoka kao iskrenog i pouzdanog i do ozbiljne zabrinutosti za internu politiku Tužilaštva.“ *Ibid.* Pretresno vijeće nije prihvatilo svjedočenje koje je svjedok, policajac srpske nacionalnosti, dobio od lica koja je ispitivao, te je njegovo dalje svjedočenje tretiralo sa velikim oprezom. *Ibid.*, § 27.

a naročito kod jednog ili dvojice optuženih, i „namjerno su udešena da bi se učinila manje povoljnim za optužbu od ranijeg iskaza.<sup>136</sup>“ Iako je Pretresno vijeće usvojilo zahtjev optužbe da se video snimci ranijih saslušanja dvojice svjedoka prihvate kao dokaz istinitosti njihovog sadržaja<sup>137</sup>, Pretresno vijeće je u svojoj presudi reklo da nije ubijeđeno da se bez rezervi može pouzdati u ranije nedosljedne iskaze te dvojice svjedoka kao u jedini ili ključni osnov za dokazivanje materijalne činjenice. Vijeće je reklo da je tako naročito zbog toga što je svaki svjedok, u usmenom iskazu, poricao, u veoma materijalnom smislu, ono što je prethodno rečeno tokom ispitivanja<sup>138</sup>.

## 6. Razvoj događaja povodom statuta, pravila i drugih pitanja

### A. „Strategije završetka rada“ MKSJ i MKSR

#### 1. Dvogodišnji izvještaji Savjetu bezbjednosti

Dana 15. decembra 2005. godine, predsjedavajući<sup>139</sup> i tužilac<sup>140</sup> MKSJ-a iznijeli su svoje dvogodišnje izvještaje o „Strategiji završetka rada“ Savjetu bezbjednosti, kako se zahtijeva Rezolucijom 1534 Savjeta bezbjednosti<sup>141</sup>. Predsjednik Pocar izvjestio je da „broj predmeta u Međunarodnom sudu samo nastavlja da raste“ i da je „na dan 15. decembra 2005. godine samo šest lica protiv kojih je MKSJ podigao optužnicu u bijegu<sup>142</sup>. Tužiteljica Del Ponte napomenula je da će 2006. godina biti „najzaposlenije razdoblje u istoriji Međunarodnog suda“ tokom koga se očekuje da će se suditi tridesettrijci optuženih (u odnosu na 12 kojima se sudilo u 2005)<sup>143</sup>.

Podsjećajući Savjet bezbjednosti da ih je bivši predsjednik MKSJ-a Meron u maju 2005. godine obavijestio da nije moguće završiti sva suđenja do kraja 2008. godine<sup>144</sup>, predsjednik Pocar je Savjet bezbjednosti obavijestio da će, ukoliko Radovan Karadžić i Ratko Mladić budu uhapšeni u skorij budućnosti, tada biti moguće završiti sva suđenja do kraja 2009. godine<sup>145</sup>. Zatim je nastavio napomenuvši međutim da „što se više odgađa njihov dolazak, to je veća vjerovatnoća da će se suđenja nastaviti i nakon“ kraja 2009<sup>146</sup>. Tužiteljica Del Ponte je veoma detaljno opisala problem bjegunaca, čak je opširno opisala obavještajne aktivnosti i djelovanja Tužilaštva MKSJ-a u traganju za bjeguncima u saradnji sa domaćim organima<sup>147</sup>.

136 Presuda u predmetu Limaj, *supra* 2, § 13.

137 Odluka o zahtjevima Tužilaštva da se ranije izjave prihvate kao materijalni dokaz, predmet *Limaj* (IT-03-66-T), Pretresno vijeće, 25. april 2005.

138 Presuda u predmetu *Limaj*, *supra* 2, § 14.

139 „Obraćanje predsjednika Pocara Savjetu bezbjednosti“, saopštenje za javnost MKSJ-a br. CVO/MO/1037e, 15. decembar 2005 (u daljem tekstu: Pocar pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005), na: <<http://www.un.org/icty/pressreal/2005/speech/pocar-sc-051215.htm>> (stranica posjećena 8. februara 2006).

140 Govor Carle Del Ponte pred Savjetom bezbjednosti UN-a, 15. decembar 2005, saopštenje za javnost MKSJ-a, br. CVO/MO/1038e, na: <<http://www.un.org/icty/pressreal/2005/speech/delponte-sc-051215.htm>> (stranica posjećena 17. februara 2006).

141 Vidjeti i 1 *JICJ* (2003) 197, pod 224-225; 1 *JICJ* (2003) 520, pod 552; 1 *JICJ* (2003) 703, pod 726-727; 2 *JICJ* (2004) 879, pod 906-908; 2 *JICJ* (2004) 1163, at 1186-1887; 3 *JICJ* (2005) 268, pod 292-295; 3 *JICJ* (2005) 485, pod 510-512 i 3 *JICJ* (2005) 1134, pod 1154-1158

142 Pocar pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 180, at 1-2. Najznačajnija promjena u tom pogledu bilo je hapšenje Ante Gotovine na Kanarskim ostrvima od strane španskih vlasti 7. decembra 2005. Vidjeti „Prebacivanje Ante Gotovine u Tribunal“, saopštenje za javnost MKSJ-a br. CVO/MO/1034e, 10. decembar 2005. U oktobru 2005. godine, tužilac je dao pozitivnu ocjenu saradnje Hrvatske sa MKSJ-om, uključujući napore države da locira i pomogne pri hapšenju Gotovine. Vidjeti „Ocjena tužiteljice o saradnji koju pruža Hrvatska“, saopštenje za javnost MKSJ-a br. JP/MO/1009e, 3. oktobar 2005. Sem Karadžića i Mladića, preostala lica protiv kojih je MKSJ podigao optužnice, a koja su u bijegu, su Vlastimir Đorđević, Goran Hadžić, Zdravko Tolimir i Stojan Župljanin.

143 Del Ponte pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 181, pod 5.

144 3 *JICJ* (2005) 1134, pod 1155.

145 Pocar pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 180, u 2. Vidjeti i Del Ponte Savjetu bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 181, *ad passim* u i 1, u kome je tužilac Del Ponte, govoreći o Karadžiću i Mladiću izjavila: „Nisam upoznata ni sa kakvim vjerodostojnim pokušajem njihovog lociranja i hapšenja“.

146 Pocar pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 180, pod 2.

147 Del Ponte pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 181, *ad passim*. Vidjeti i izjavu sudije Hassana B. Jallowa (u daljem tekstu: Jallow pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005) na: <<http://65.18.216.88/ENGLISH/speeches/jallow151205.htm>> (stranica posjećena 8. februara 2006), pod 2-3, radi kratkog pominjanja sličnih napora koje preduzima MKSR.

I predsjednik i tužilac MKSR-a, Møse<sup>148</sup> i Jallow<sup>149</sup>, su 15. decembra 2005. godine Savjetu bezbjednosti izložili ažurirane informacije o napretku koji je Međunarodni krivični sud za Ruandu postigao u ispunjavanju uslova iz svoje Strategije završetka rada<sup>150</sup>.

Predsjednik Møse izvijestio je da je MKSR završio sa ili trenutno sudi u predmetima u kojima se radi o 52 optužena<sup>151</sup>. Tokom druge polovine 2005. godine, Aloys Simba<sup>152</sup> postao je dvadesetšesto lice kome je pred MKSR-om izrečena presuda, dok je Paul Bisengimana bio šesto lice koje je priznalo krivicu pred Međunarodnim krivičnim sudom za Ruandu<sup>153</sup>. I predsjednik Møse i tužilac Jallow izvijestili su da je MKSR na putu da ispuni rokove iz svoje Strategije završetka rada<sup>154</sup>.

## 2. Prosljeđivanja u skladu s odredbama Pravila 11bis PPD MKSJ-a i PPD MKSR-a<sup>155</sup>

Na kraju 2005. godine, tri predmeta MKSJ-a u kojima se radilo o četiri lica prebačena su domaćim sudovima radi suđenja<sup>156</sup>, dok je za druga dva predmeta sa šest optuženih naloženo da se prosljede Sudu Bosne i Hercegovine radi suđenja<sup>157</sup> ali su ostala u žalbenom postupku<sup>158</sup>.

148 Obraćanje sudije Erica Møsea, predsjednika MKSR-a, Savjetu bezbjednosti Ujedinjenih nacija, 15. decembar 2005 (u daljem tekstu: Møse pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005) na: <<http://65.18.216.88/ENGLISH/speeches/150> U skladu sa praksom MKSR-a, revidirana verzija Strategije završetka rada tog međunarodnog suda izdana je istovremeno. Vidjeti UN Doc. S/2005/782 (14. decembar 2005) na: <<http://65.18.216.88/ENGLISH/completionstrat/s-2005-782e.pdf>> (stranica posjećena 8. februara 2006),. Ranije verzije Strategije završetka rada MKSR-a mogu se pronaći na: <<http://65.18.216.88/ENGLISH/completionstrat/index.htm>> (stranica posjećena 8. februara 2006).mose151205.htm> (stranica posjećena 8. februara 2006). Vidjeti i „Obraćanje predsjednika MKSR-a Savjetu bezbjednosti“, saopštenje za javnost MKSR-a br. ICTR/INFO-9-2-460.en, 15. decembar 2005.

149 Jallow pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 188.

150 U skladu sa praksom MKSR-a, revidirana verzija Strategije završetka rada tog međunarodnog suda izdana je istovremeno. Vidjeti UN Doc. S/2005/782 (14. decembar 2005) na: <<http://65.18.216.88/ENGLISH/completionstrat/s-2005-782e.pdf>> (stranica posjećena 8. februara 2006),. Ranije verzije Strategije završetka rada MKSR-a mogu se pronaći na: <<http://65.18.216.88/ENGLISH/completionstrat/index.htm>> (stranica posjećena 8. februara 2006).

151 Møse pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 189, pod 1.

152 Presuda i kazna, predmet *Simba* (ICTR-2001-76-T), 13. decembar 2005, Aloysa Simbu, potpukovnika u penziji i člana parlamenta, Pretresno vijeće I MKSR-a (sudija Eric Møse (predsjedavajući), Sergei Alekseevich Egorov i Dennis C.M. Byron) osudilo je za genocid i istrebljenje kao zločin protiv čovječnosti zbog njegovog učešća u masakru civila iz plemena Tutsi u Tehničkoj školi u Murambiju i u župi Kaduha u prefekturi Gikongoro. Osuđen je na 25 godina zatvora. Ovaj predmet bio je prvo suđenje MKSR-a koje se bavilo konkretno masakrima u prefekturi Gikongoro. Tokom ovog izvještajnog perioda, Žalbeno vijeće MKSR-a (sudija Theodor Meron (predsjedavajući), Mohamed Shahabuddeen, Florence Ndepele Mwachande Mumba, Wolfgang Schomburg i Inés Mónica Weinberg de Roca) donijelo je presudu u predmetu *Kamuhanda*, odbacivši 14 od 15 osnova za žalbu koje je optuženi uložio i potvrdilo nalaze Pretresnog vijeća da je optuženi kriv za krivično djelo genocida i istrebljenja kao zločina protiv čovječnosti, kao i kaznu Pretresnog vijeća koja je iznosila dvije istovremene kazne doživotnog zatvora. Presuda, predmet *Kamuhanda* (ICTR-99-54A-A), Žalbeno vijeće, 19. septembar 2005.

153 Møse pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 189, pod 1; Jallow pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 188, u 2. Pretresno vijeće II MKSR-a (sudija Arlette Ramarason (predsjedavajući), William Sekule i Solomy Balungi Bossa) prvobitno je u tom predmetu odbacilo nagodbu o krivici, a na osnovu činjenice da je bilo nejasno oko čega se optuženi pokušavao nagoditi jer je bilo neslaganja između optužnice i sporazuma o priznanju krivice. „Sporazum o priznanju krivice u predmetu *Bisengimana* odbačen“, saopštenje za javnost MKSR-a br. ICTR/INFO-9-2-456.en, 18. novembar 2005.

154 Møse pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 189, pod 3; Jallow pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 188, pod 1,3.

155 Vidjeti i 1 *JICJ* (2003) 197, pod 224-225; 1 *JICJ* (2003) 520, pod 552; 1 *JICJ* (2003) 730, pod 726-727; 2 *JICJ* (2004) 879, pod 906-908; 2 *JICJ* (2004) 1163, pod 1174-1175, 1186-1887; 3 *JICJ* (2005) 268, pod 292-294; 3 *JICJ* (2005) 485, pod 510-512 i 3 *JICJ* (2005) 1134, pod 1157-1158.

156 Kako je rečeno *infra*, u tim predmetima se radi o Radovanu Stankoviću, Gojku Jankoviću, Rahimu Ademiju i Mirku Norcu.

157 Dana 18. januara 2006. godine, Sud Bosne i Hercegovine svečano je otvorio tri nove sudnice, čime je broj sudnica koje ta institucija ima porastao na osam. Sud sada može istovremeno da vodi 12-16 suđenja. Štaviše, od sredine januara 2006. godine, međunarodna zajednica i domaće vlasti uložile su više od 5,5 miliona eura u Sud BiH. Vidjeti: <http://www.sudbih.gov.ba/?jezik=E> (stranica posjećena 21. februara 2006).

158 Odluke donesene u skladu sa odredbama Pravila 11bis na koje je izjavljena žalba su odluke u predmetu *Rašević i Todorović*, Odluka o prosljeđivanju predmeta u skladu sa odredbama Pravila 11bis sa povjerljivim Aneksom I i II (IT-97-25/1PT), 8. juli 2005; i odluka u predmetu *Mejakić i ostali*, Odluka o zahtjevu tužioca da se predmet prosljedi u skladu sa odredbama Pravila 11bis (IT-02-65-PT), 20. juli 2005. Predmet *Rašević i Todorović* tiče se zločina počinjenih u KP domu u Foči i povezan je sa predmetom *Krnojelac* (objavljeno u 1 *JICJ* (2003) 197, pod 197-206; 2 *JICJ* (2004) 642, pod 650, 653-655). U predmetu *Mejakić i ostali* (sa četiri optužena) radi se o zločinima počinjenim u logorima Omarska i Keraterm u Prijedoru te je stoga povezan sa određenim predmetima kojima se ranije sudilo pred MKSJ-om, uključujući predmet *Tadić, Sikirica i ostali*, i predmet *Kvočka i ostali*

Tokom druge polovine 2005. godine, došlo je do promjena i u drugim predmetima za prosljeđivanje, uključujući predmete protiv Milana Lukića i Sredoja Lukića<sup>159</sup>, Paška Ljubičića<sup>160</sup>, Ivica Rajića<sup>161</sup>, Vladimira Kovačevića<sup>162</sup> i Dragana Zelenovića<sup>163</sup>.

Nakon Odluke Vijeća za prosljeđivanje predmeta<sup>164</sup> o prebacivanju predmeta *Stanković* u Bosnu i Hercegovinu radi suđenja<sup>165</sup>, obje strane su uložile žalbu. Odbacujući argumente koje je iznio optuženi Stanković, Žalbeno vijeće<sup>166</sup> bilo je mišljenja da je usvajanje Pravila 11**bis** bila adekvatna reakcija sudija MKSJ-a na Rezoluciju 1503 i 1534 Savjeta bezbjednosti i da je, kao takvo, to pravilo obezbijedilo potreban pravni osnov za prebacivanje predmeta<sup>167</sup>. Žalbeno vijeće bilo je i mišljenja da je Vijeće za prosljeđivanje predmeta donijelo pravilnu odluku da će optuženom biti pravično suđeno ukoliko se predmet prebaci<sup>168</sup> i da je Vijeće za prosljeđivanje predmeta donijelo pravilne zaključke o uslovima pritvora u Bosni i Hercegovini<sup>169</sup>. Žalbeno vijeće takođe je odlučilo da Vijeće za prosljeđivanje predmeta nije pogriješilo u svojoj analizi spremnosti i voljnosti vlasti Bosne i Hercegovine da prihvati prebacivanje predmeta i analizu toga da li primjenjivi propisi postoje.<sup>170</sup> Na kraju, Žalbeno vijeće je bilo mišljenja da Vijeće za prosljeđivanje predmeta nije postupilo van svojih ovlaštenja kada je naložilo optužbi da obezbijedi redovne i periodične izvještaje o napretku koji tužilac Bosne i Hercegovine postiže u krivičnom gonjenju optuženog, iako je Vijeće za ustupanje predmeta otišlo predaleko naloživši tužiocu da postigne dogovor sa nekom međunarodnom organizacijom, a u svrhu praćenja i izvještavanja o postupku pred Sudom Bosne i Hercegovine<sup>171</sup>. Dana 29. septembra 2005, Radovan Stanković je prebačen u Sud Bosne i Hercegovine radi suđenja<sup>172</sup>.

159 U predmetu *Lukić i Lukić*, tužilac je podnio prijedlog za odlaganje razmatranja njegovog zahtjeva u vezi sa Pravilom 11**bis** koji se odnosi na Milana Lukića. Milan Lukić je uhapšen u Argentini 8. avgusta 2005 (vidjeti „Milan Lukić uhapšen u Argentini“, saopštenje za javnost MKSJ-a br. CT/MOW/996e, 9. avgust 2005), te je 21. februara 2006. godine prebačen u Pritvorsku jedinicu MKSJ-a. U očekivanju prebacivanja Milana Lukića u MKSJ, tužilac je zahtjevao da Vijeće za prosljeđivanje predmeta odloži razmatranje po pitanju zahtjeva za prebacivanje Milana Lukića u Bosnu i Hercegovinu radi suđenja. Zahtjev tužioca za odlaganje razmatranja zahtjeva u skladu sa odredbama Pravila 11**bis**, predmet *Lukić i Lukić* (IT-98-32/1-PT), 1. decembar 2005.

160 Pretres o prosljeđivanju po pitanju prosljeđivanja predmeta Paška Ljubičića u Bosnu i Hercegovinu održan je 20. septembra 2005. Tužilac je zahtjev da se ovaj predmet prebaci podnio 19. jula 2005. godine. Zahtjev tužioca za prosljeđivanje optužnice u skladu sa odredbama Pravila 11**bis**, predmet *Ljubičić* (IT-00-41-PT), 19. juli 2005.

161 Tužilac je zahtjev u skladu sa odredbama Pravila 11**bis** za ovaj predmet podnio 28. jula 2005. Međutim, 26. oktobra 2005. optuženi je priznao krivicu za četiri tački optužnice. Ubrzo nakon toga, optužba je obavijestila Vijeće za prosljeđivanje predmeta da će povući svoj zahtjev podnesen u skladu sa odredbama Pravila 11**bis** po završetku postupka izricanja kazne u ovom predmetu. Obavještenje tužioca povodom sporazuma o priznanju krivice, predmet *Rajić* (IT-95-12-S), 10. novembar 2005.

162 Optužba je 28. oktobra 2004. podnijela prijedlog za prebacivanje ovog predmeta u Srbiju i Crnu Goru. Zahtjev tužioca za prosljeđivanje optužnice drugom sudu podnesen u skladu sa odredbama Pravila 11**bis**, predmet *Kovačević* (IT-01-42/2-I), 28. oktobar 2004. Pokrenuto je pitanje sposobnosti da prisustvuje suđenju, te je pitanje prosljeđivanja predmeta stavljeno na čekanje. Vidjeti Nalog po tužiočevom zahtjevu za prosljeđivanje predmeta domaćim organima u skladu sa odredbama Pravila 11**bis**, predmet *Kovačević* (IT-01-42/2-I), 20. januar 2005; Nalog o rasporedu, predmet *Kovačević* (IT-01-42/2-I), decembar 2005 (ročište zakazano za 7. decembar 2005. radi ispitivanja mentalnog stanja optuženog i tretmana kome je podvrgnut tokom privremenog puštanja na slobodu u instituciju za mentalno zdravlje u Srbiji i Crnoj Gori).

163 Zahtjev za prosljeđivanje predmeta protiv Dragana Zelenovića (koji je prvobitno optužen zajedno sa još nekoliko pojedinaca za krivično djelo seksualnog zlostavljanja u Foči, a trenutno je optužen zajedno sa Gojkom Jankovićem) podnesen je 29. novembra 2004. Vidjeti Zahtjev tužioca podnesen u skladu sa odredbama Pravila 11**bis**(A), predmet *Janković i Zelenović* (IT-96-23/2), 29. novembar 2004. Dragana Zelenovića su u septembru 2005. uhapsile ruske vlasti. „Međunarodni sud pozdravlja hapšenje Dragana Zelenovića od strane ruskih vlasti“, saopštenje za javnost MKSJ-a br. CVO/MO/1000e, 2. septembar 2005. Međutim, na dan 31. decembar 2005. Dragana Zelenovića je tek trebalo prebaciti u pritvor MKSJ-a. U predmetu *Janković i Zelenović* – kao i u predmetu *Stanković* – radi se o brojnim djelima mučenja i seksualnog zlostavljanja počinjenim u Foči i njenoj okolini. Ovi predmeti su vezani za predmet *Kunarac i ostali* (objavljeno u 1 *JICJ* (2003) 197, pod 197-202).

164 Sudija Alphons Orié (predsjedavajući), O-Gon Kwon i Kevin Parker.

165 Odluka o prebacivanju predmeta u skladu sa odredbama Pravila 11**bis**, predmet *Stanković* (IT-96-23/2-PT), 17. maj 2005.

166 Sudija Theodor Meron (predsjedavajući), Fausto Pocar, Mohamed Shahabuddeen, Mehmet Güney i Wolfgang Schomburg.

167 Predmet *Stanković*, Odluka o prosljeđivanju predmeta u skladu sa odredbama Pravila 11**bis** (IT-96-23/2-AR11**bis**.1), 1. septembar 2005 (u daljem tekstu: Odluka po žalbi o Pravilu 11**bis** u predmetu *Stanković*), §§ 10-17.

168 *Ibid*, §§ 18-30.

169 *Ibid*, §§ 31-37.

170 *Ibid*, §§ 38-42.

171 *Ibid*, §§ 43-59. Vidjeti i *ibid*, §§ 48, radi rasprave o zabrinutosti optuženog povodom zahtjeva vezanog za izvještavanje.

172 „Radovan Stanković prebačen u Bosnu i Hercegovinu“, saopštenje za javnost MKSJ-a br. CT/MO/1008e, 29. septembar 2005.

Dana 8. decembra 2005, Gojko Janković je prebačen u Sud Bosne i Hercegovine<sup>173</sup>. To se desilo nakon odluke Žalbenog vijeća<sup>174</sup> kojom je ranija odluka Vijeća za prosljeđivanje predmeta o prebacivanju predmeta<sup>175</sup> u Bosnu i Hercegovinu potvrđena<sup>176</sup>. Tvrdeći da je Vijeće za prosljeđivanje predmeta pogriješilo naredivši da se njegov predmet prosljedi u Bosnu i Hercegovinu, optuženi je tvrdio da njegov navodni nivo odgovornosti i težina krivičnih djela za koja se tereti ne dopuštaju prosljeđivanje predmeta<sup>177</sup>. On je zapravo tvrdio da, na osnovu optužbi kojima se on tereti, on je bio suviše visoko pozicioniran da bi mu sudili domaći sudovi i svoju je situaciju usporedio sa predmetima u kojima se radilo o visoko pozicioniranim optuženima, kao što su Dragomir Milošević, Sefer Halilović i Milomir Stakić, a kojima se sudilo pred MKSJ-om<sup>178</sup>. Prilikom odbacivanja ovog argumenta, Žalbeno vijeće je ustvrdilo da:

Ništa u Pravilu 11**bis** Pravila o postupku i dokazima ne ukazuje na to da je Vijeće za prosljeđivanje predmeta obavezno da, radi donošenja odluke o prosljeđivanju predmeta, razmatra težinu krivičnih djela za koja se tereti u optužnici i stepen odgovornosti optuženog u drugim predmetima. Iako se Vijeće za prosljeđivanje predmeta možda rukovodilo usporedbom sa optužnicom u nekom drugom predmetu, ono ne primjenjuje pogrešno materijalno pravo ako svoju odluku o prosljeđivanju zasniva samo na konkretnim okolnostima predmeta koji ima pred sobom<sup>179</sup>.

Što se tiče pitanja osnova za zahtjev za prosljeđivanje predmeta, Žalbeno vijeće u predmetu *Janković* bilo je mišljenja da je Vijeće za prosljeđivanje predmeta pravilno odlučilo da niti optuženi niti treća država (odnosno Srbija i Crna Gora) nema osnova za podnošenje formalnog zahtjeva za prosljeđivanje predmeta<sup>180</sup>. Međutim, kako Vijeće za ustupanje predmeta može narediti prebacivanje predmeta *proprio motu*, ono nije pogriješilo razmatrajući da li da se predmet prosljedi Srbiji i Crnoj Gori<sup>181</sup>.

Žalbeno vijeće u predmetu *Janković* takođe je smatralo da Vijeće za prosljeđivanje predmeta nije pogriješilo u svojoj procjeni da će se postupak u Bosni i Hercegovini provoditi u skladu sa međunarodnim standardima redovnog zakonskog postupka; da će se optuženom pravedno suditi; i da će procedure za praćenje koje je optužba naložila pomoći Vijeću za prosljeđivanje predmeta da osigura pravedno suđenje optuženom<sup>182</sup>. Konačno, Žalbeno vijeće je odlučilo da Vijeće za prosljeđivanje predmeta nije pogriješilo u procjeni da li su vlasti u Bosni i Hercegovini adekvatno pripremljene za prihvatanje ovog predmeta<sup>183</sup>, te da su rizici koji se odnose na pritvor optuženog tokom pretpretresnog i pretresnog postupka i potencijalno do pravosnažnosti presude u Bosni i Hercegovini valjano analizirani i razmotreni<sup>184</sup>.

Dana 14. septembra 2005, Vijeće za prosljeđivanje predmeta<sup>185</sup> naredilo je da se predmet *Ademi i Norac* prebaci u Hrvatsku radi suđenja<sup>186</sup>. Nijedna od strana nije se žalila na ovu odluku te su 1. novembra 2005. godine Rahim Ademi i Mirko Norac prebačeni u Hrvatsku, gdje će im se suditi za zločine navodno počinjene u Medačkom džepu na području samoproglašene Republike Srpske Krajine<sup>187</sup>.

173 „Gojko Janković prebačen u Bosnu i Hercegovinu“, saopštenje za javnost MKSJ-a br. RC/MO/1032e, 8. decembar 2005.

174 Odluka o prosljeđivanju u skladu sa odredbama Pravila 11**bis**, predmet *Janković* (IT-96-23/2-AR11**bis**.2), 15. novembar 2005 (u daljem tekstu: Odluka u predmetu *Janković* po žalbi o prosljeđivanju).

175 Sudija Alphons Orié (predsjedavajući) O-Gon Kwon i Kevin Parker.

176 Odluka o prosljeđivanju predmeta u skladu sa odredbama Pravila 11**bis** sa povjerljivim Aneksom, predmet *Janković* (IT-96-23/2-PT), 22. juli 2005.

177 Odluka u predmetu *Janković* po žalbi o prosljeđivanju u skladu sa odredbama Pravila 11**bis**, *supra* 215, §§ 11-27.

178 Odluka u predmetu *Janković* po žalbi na prosljeđivanje u skladu sa odredbama Pravila 11**bis**, *supra* 215, §§ 20-26. Kao je rečeno u 3 *JICJ* (2005) 1134, pod 1157, Vijeće za prosljeđivanje predmeta odbilo je da predmet *Dragomir Milošević* prosljedi na osnovu činjenice da je optuženi bio isuviše visoko pozicioniran.

179 Odluka u predmetu *Janković* po žalbi na prosljeđivanje u skladu sa odredbama Pravila 11**bis**, *supra* 215, §§ 26.

180 *Ibid*, § 32.

181 *Ibid*, § 32. Vidjeti i *ibid*, §§ 28-40.

182 Odluka u predmetu *Janković* po žalbi na prosljeđivanje u skladu sa odredbama Pravila 11**bis**, *supra* 215, §§ 41-62. Istovremeno, u skladu sa pristupom koji je usvojen u Odluci u predmetu *Stanković* po žalbi na prosljeđivanje u skladu sa odredbama Pravila 11**bis** (*supra* 208, §§ 43-59), Žalbeno vijeće je odbacilo taj dio odluke Vijeća za prosljeđivanje predmeta zahtjevajući da optužba postigne dogovor sa nekom međunarodnom organizacijom koja će provoditi tu kontrolu.

183 Odluka u predmetu *Janković* po žalbi na prosljeđivanje u skladu sa odredbama Pravila 11**bis**, *supra* 215, §§ 63-68.

184 Odluka u predmetu *Janković* po žalbi na prosljeđivanje u skladu sa odredbama Pravila 11**bis**, *supra* 215, §§ 69-76.

185 Sudija Alphons Orié (predsjedavajući), O-Gon Kwon i Kevin Parker.

186 Odluka o prosljeđivanju predmeta vlastima Republike Hrvatske u skladu sa odredbama Pravila 11**bis**, predmet *Ademi i Norac* (IT-04-78-PT), 14. septembar 2005.

187 Nakon što je tužilac prekinuo primjenu Pravila 11**bis** u predmetu Vukovar (vidjeti 3 *JICJ* (2005) 1134, pod 1157-1158), vjerovatno će predmet *Ademi i Norac* biti jedini predmet koji će se prebaciti u Hrvatsku u skladu sa odredbama Pravila 11**bis** PPD-a MKSJ-a. Vidjeti i „Predmet Rahima Ademija i Mirka Norca prebačen u Hrvatsku“, saopštenje za javnost MKSJ-a br. CT/MO/1015e, 1. novembar 2005.

Na dan 15. decembra 2005. godine, tužiocu MKSR-a Jallowu nije upućen nijedan zahtjev za prebacivanje predmeta u skladu sa odredbama Pravila 11 *bis* MKSR-a<sup>188</sup>. Za razliku od situacije sa kojom je MKSJ suočen, Ruanda još uvijek treba da preduzme neophodne mjere kako bi osigurala pravedna suđenja i da ukine smrtnu kaznu prije nego što se predmeti budu mogli prebacivati u tu zemlju<sup>189</sup>. Međutim, Ruanda je od tužioca MKSR-a primila 30 predmeta u kojima nije podignuta optužnica, a slijedi još najmanje 15 takvih istražnih spisa<sup>190</sup>. Štaviše, tužilac MKSR-a Jallow je izvijestio da:

Tužilaštvo do sada nije bilo u mogućnosti da podnese zahtjeve za prebacivanje lica protiv kojih je podignuta optužnica u skladu sa Pravilom 11 *bis* jer tek treba da se pronađe država koja je i u stanju i voljna da preuzme te predmete. Mi i dalje čekamo odgovor iz dvije evropske zemlje kojima sam poslao zahtjev da pristanu da provode krivični postupak u određenom broju slučajeva koji spadaju u ovu kategoriju<sup>191</sup>.

## B. Kratke napomene

### 1. Sudija Fausto Pocar i sudija Kevin Parker izabrani za predsjednika i potpredsjednika MKSJ-a

Na plenarnoj sjednici održanoj 17. novembra 2005. godine, stalne sudije MKSJ-a izabrale su potpredsjednika Fausta Pocara i sudiju Kevina Parkera za dvogodišnji mandat u svojstvu predsjednika i potpredsjednika MKSJ-a<sup>192</sup>. Bivši predsjednik MKSJ-a, Theodor Meron, ostaje u MKSJ-u i raspoređen je u Žalbeno vijeće.

188 Møse pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 189, 2; Jallow pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 188, pod 2.

189 Jallow pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 188, pod 2 („Što se tiče Ruande, uvjerali su me da je Ruanda i dalje spremna da prima predmete lica koja optužnice terete, a koji su prebačeni iz MKSR-a u skladu sa Pravilom 11 *bis*, i da će ona preduzimati neophodne mjere koje se odnose na procedure za pravedna suđenja i za ukidanje smrtno kazne kako bi raščistila put za početak ovog procesa. Uz te mjere, Ruandi su neophodna značajna sredstva kojima bi se pomoglo razvoju sposobnosti njenog pravnog sistema za djelotvorno vođenje krivičnog postupka u takvim predmetima. Moje konsultacije sa predstavnicima EU u Kigaliju, Ruanda, kao i sa predstavnicima drugih zemalja pokazuju njihovu obavezanost da u tom pogledu pomognu Ruandi. To se srdačno pozdravlja. Hitno treba da se ulože naponi kako bi se osiguralo da su sve zakonodavne i druge prepreke prosljeđivanju predmeta u Ruandu uklonjene, a kako bi se omogućilo da se ova politika počne provoditi početkom sljedeće godine“.)

190 Jallow pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 188, pod 2. Slično tome, tri istražna spisa su prosljeđena evropskim pravosuđima radi preduzimanja mogućih radnji i tužilac MKSR-a Jallow je izvijestio da je jedan takav spis rezultirao jednim krivičnim postupkom koji je u toku. *Ibid*.

191 Jallow pred Savjetom bezbjednosti u decembru 2005, *supra* 188, pod 2.

192 „Sudija Fausto Pocar i sudija Kevin Parker izabrani za predsjednika i potpredsjednika MKSJ-a“, saopštenje za javnost MKSJ-a br. JP/MOW/1024e, 17. novembar. 2005.

## Izvještaj o predmetu: Sipić Idhan

*Predmet Suda BiH broj: X-KR-07/457*



Sud BiH je 22.02.2008. godine izrekao presudu Idhanu Sipiću zvanom Nuno kojom se osuđuje na osam godina zatvora zbog krivičnog djela ratnog zločina protiv civilnog stanovništva. Presuda je donesena na osnovu sporazuma o priznanju krivice koji je Sipić postigao sa Tužilaštvom BiH.

Na visinu izrečene presude nijedna strana nema pravo žalbe. "Kriv sam i žao mi je što sam to uradio", kazao je Sipić tokom razmatranja sporazuma o priznanju krivnje, koji je ujedno prvi sklopljeni sporazum pred Sudom BiH za predmete ratnih zločina. "Idhan

Sipić kriv je što je u vrijeme rata u BiH, kao pripadnik Izviđačko-diverzantske čete u sastavu Petog korpusa Armije BiH, na području općine Ključ postupao suprotno odredbama Ženevske konvencije", kazala je nakon prihvatanja sporazuma Minka Kreho, predsjednica Sudskog vijeća.

Prema presudi, Sipić je neutvrđenog dana u septembru 1995. godine u mjestu Korjenovo Brdo iznad Sanice, općina Ključ, zajedno sa Almirom Harbašom došao u kuću Anđe Banjac i napao je "s namjerom da je ubije". Nakon što je Anđa Banjac plakala i rekla da ima dva sina u srpskoj vojsci, Sipić joj je zabio bajonet u vrat i usmrtio je. Tijelo je iznio iz kuće, dok je Almir Harbaš zapalio staricin krevet, od čega je izgorjela i njena kuća. Sporazum sa Tužilaštvom o priznanju krivnje Sipić je postigao 22. februara, nakon što je tužilac Milorad Barašin izbacio iz optužnice rečenicu u kojoj stoji da je optuženi nakon ubistva bajonetom koji je starici zabio u grlo, "istim sjekao komad po komad njenog tijela i bacao u bunar koji se nalazio nekoliko metara od njene kuće".

Zbog te rečenice optuženi Sipić nije htio pristati na prethodno dogovoreni sporazum o priznanju krivnje sa Tužilaštvom BiH. Zbog toga je započelo suđenje i saslušani su prvi svjedoci. Barašin je na prošlom ročištu kazao da će izbaciti rečenicu iz optužnice sa kojom se optuženi ne slaže, ali Odbrana tada nije ni prihvatila ni odbila sklapanje sporazuma.

Sudsko vijeće je tražilo da se Odbrana izjasni o tome, uz pitanje zašto ne pristaje na sporazum kada je optuženi priznao krivicu, nakon čega je dogovor ipak postignut. Zatvorska kazna dogovorena između Tužilaštva BiH i Odbrane optuženog bila je u rasponu između šest i deset godina.

Sipiću je nakon izricanja presude produžen pritvor do njene pravosnažnosti, s tim da će vrijeme provedeno u pritvoru biti uračunato u izrečenu zatvorsku kaznu. Idhan Sipić se sam predao organima gonjenja 21. novembra prošle godine. Sudsko vijeće trebalo bi donijeti i odluku o upućivanju Sipića na izdržavanje kazne prije pravosnažnosti presude, što je sam zatražio.

## Izvještaj o predmetu: Damjanović Dragan

*Predmet Suda BiH broj: X-KR-05/51*



Apelaciono vijeće Odjela za ratne zločine pri Sudu BiH je 13.07.2007. godine preinačilo prvostepenu presudu kojom je Dragan Damjanović osuđen na 20 godina zatvora i izreklo mu dugotrajnu kaznu zatvora, također u trajanju od 20 godina. I u ovu kaznu će biti uračunato vrijeme koje je osuđeni proveo u pritvoru, odnosno od 6. decembra 2005. godine.

Kako pojašnjavaju u Odjelu za odnose s javnošću Suda BiH, dugotrajna kazna zatvora podrazumijeva da tokom izdržavanja osuđenici borave u zatvorima potpuno zatvorenog tipa sa strogom kontrolom, te da eventualna amnestija ili pomilovanje mogu biti razmatrani tek nakon izdržane tri petine kazne.

Svojom odlukom Apelaciono vijeće je odbilo žalbe branioca smatrajući ih "neosnovanim", dok je djelimično uvažilo žalbu tužioca u dijelu koji se odnosio na krivičnu sankciju.

"Vijeće je ocijenilo da krivična sankcija izrečena prvostepenom presudom ne odgovara svrsi kažnjavanja sa aspekta prevencije, te ju je preinačilo", saopćeno je iz Suda BiH.

Dragan Damjanović je 15. decembra 2006. proglašen krivim za zločine protiv čovječnosti počinjene nad nesrpskim civilima na području općine Vogošća tokom 1992. i 1993. godine. Proglašen je krivim jer je u periodu od jula 1992. do januara 1993. godine ubijao, mučio, silovao, prisilno odvodio osobe kojima se gubi svaki trag, te učestvovao u činjenju drugih nečovječnih djela. Damjanović je osuđen i za odvođenje petorice ljudi čija tijela ni do danas nisu pronađena. Iako ga je Tužilaštvo teretilo i za ubistvo ove petorke, Sud to nije prihvatio niti u pravosnažnoj odluci jer njihova tijela do danas nisu pronađena.

Također, Damjanović je osuđen i za maltretiranje Muje Abaza, kojem je urezivao krst na čelu, te ga tjerao da jede supu u koju se slijevala krv iz njegove rane. Tužilaštvo BiH je Damjanovića optužilo a Vijeće proglasilo krivim za maltretiranje bračnog para K.T. i K.N., te za silovanje K.N. Na osnovu svjedočenja, Dragan Damjanović je proglašen odgovornim za ubistvo profesora Zahida Baručije.

Sud je Damjanovića oslobodio krivice za ubistvo bračnog para Hodžić, Muharema i Mejre, te izvjesnog Hošića zvanog Hoše. Optužnica protiv Dragana Damjanovića je potvrđena 29. marta 2006, a suđenje je počelo u aprilu iste godine.

## Izvještaj o predmetu: Vuković i dr.

*Predmet Suda BiH broj: X-KR-07/405*

Braća Rajko i Ranko Vuković prvostepenom presudom Suda BiH u Sarajevu osuđeni su na po 12 godina zatvora. Sud ih je 04.02.2008. godine proglasio krivim za zločin počinjen 1992. godine u selu Podkolun, općina Foča, koji su počinili kao pripadnici tadašnjih snaga Srpske Republike BiH. Istom presudom Ranko Vuković je oslobođen optužbi za silovanje jedne žene u Miljevini tokom juna 1992. godine. Odlukom Suda BiH obojica optuženih su zadržani u pritvoru do izricanja pravosnažne presude.

Sudsko vijeće je zaključilo da je Tužilaštvo iznijelo uvjerljive dokaze da su Ranko i Rajko Vuković, zajedno sa Rankom i Blagojem Golubovićem, u maju 1992. godine ušli u selo Podkolun i ubili Avdiju Hukaru u njegovoj porodičnoj kući, i Mejru Bekriju dok je radila na njivi. U prvostepenoj presudi stoji da su obojica krivi "jer su u okviru širokog i sistematičnog napada vojske tadašnje Srpske Republike BiH, znajući za takav napad, vršili progon civila na nacionalnoj i vjerskoj osnovi iz sela Podkolun". Braću Vuković Sud je proglasio krivima i zbog sudjelovanja u udruženom zločinačkom poduhvatu zajedno sa braćom Golubović. Obrazlažući presudu, predsjedavajući Sudskog vijeća Staniša Gluhajić je kazao da je "Sud van razumne sumnje utvrdio da su Ranko i Rajko Vuković počinili zločin protiv čovječnosti".

"Sud je poklonio vjeru svjedocima optužbe koji su rekli da su braća Vuković zajedno sa Golubovićima ušli u selo Podkolun i ubili Avdiju Hukaru i Mejru Bekriju", kazao je Gluhajić. Da su osobe doista ubijene dokazano je i iz smrtnih listova ali i nalaza ekshumacije koji su uvršteni u materijalne dokaze.

"Optuženi nisu morali počiniti samo ubistvo, ali nisu ni pokušali spriječiti ubistvo dvoje civila u nebranjenom selu Podkolun", kazao je Gluhajić, dodavši da dokazi Odbrane nisu mogli da pobiju dokaze Tužilaštva BiH. Zbog nedostatka dokaza, Sud je Ranka Vukovića oslobodio dijela optužnice kojim se teretio za silovanje jedne žene u mjestu Miljevina, općina Foča. Oštećena, koja je iskaz dala kao svjedokinja Tužilaštva, upućena je na parnicu. Obrazlažući oslobađajući dio presude, Gluhajić je kazao da "Tužilaštvo nije van sumnje uvjerilo Sud da je došlo do silovanja".

"Oštećena A je mijenjala iskaze, govoreći različito o načinu izvršenja djela", kazao je Gluhajić, istaknuvši da je svjedokinja A tokom svjedočenja pokazala veliki stepen nesigurnosti.

Na ovu presudu obje strane u postupku imaju mogućnost žalbe.

Veljko Čivša, advokat optuženih, najavio je žalbu, a govoreći za *Justice Report*, kazao je da je "očekivao oslobađajuću presudu" smatrajući dokaze Tužilaštva BiH neuvjerljivim. "Donijeti osuđujuću presudu zasnovanu na iskazu svjedoka kojem je nadimak Lažov ne zaslužuje nikakav komentar", kazao je Čivša, koji je u toku suđenja obarao kredibilitet ključnog svjedoka Tužilaštva tvrdnjom da je "Lažov" nadimak po kojem ga mještani Podkoluna znaju. Ranko Vuković je uhapšen 23. juna, a Ranko 11. jula prošle godine.

# Izveštaj o predmetu: Rašević i Todović

*Predmet Suda BiH broj: X-KR-06/275*



Vijeće Državnog suda je 28.02.2008. godine proglasilo krivim Mitra Raševića i Savu Todovića za zločine protiv čovječnosti počinjene u Kazneno-popravnom (KP) domu Foča, te im izreklo kaznu zatvora od osam i po, odnosno dvanaest i po godina.

Također su proglašeni krivim za saučesništvo u udruženom zločinačkom poduhvatu.

U kaznu će im biti uračunato i vrijeme provedeno u pritvoru – Mitru Raševiću od augusta 2003., a Savi Todoviću od januara 2005. godine.

Todović i Rašević su, prema navodima optužnice, od aprila 1992. do oktobra 1994. godine učestvovali u zlostavljanju više od 700 zatvorenika u KP domu Foča. Rašević je bio komandir straže, a Todović zamjenik upravnika ove ustanove, koja je imala "sva obilježja logora".

Izricanje presude je kasnilo sat i po, a po dolasku u sudnicu Hilmo Vučinić, predsjedavajući Sudskog vijeća, rekao je da je kašnjenje "samo dokaz da zakonski rok od tri dana "nije adekvatan za ovako složena vijećanja". Sudsko vijeće je optužene proglasilo krivim po svim tačkama, ali ih je oslobodilo dviju podtačaka optužnice u kojima im je na teret stavljano "održavanje sistema kažnjavanja i zlostavljanja zatvorenika" u KP domu Foča, te da su po njihovom naređenju stražari odvodili zatvorenike na ispitivanje i premlaćivanje.

Vučinić je istakao da za neke navode optužnice nije bilo dovoljno dokaza koji bi ih potvrdili, dok neke Tužilaštvo nije ni dokazivalo. Prema obrazloženju presude, na temelju provedenih dokaza Sudsko vijeće je zaključilo da su optuženi bili "svjesni svoje pozicije i svega što se dešavalo u KP domu", te da je ova ustanova bila u nadležnosti civilnih vlasti, "odnosno uprave koju su činili i oni sami". "Svjedoci su pretežno bili preživjeli zatvorenici KP doma, i Vijeće je svjesno da oni nisu bili očevici ovih događaja, ali je odlučilo uvažiti njihove iskaze budući da se radi o žrtvama inkriminacije, te zbog činjenice da su njihovi iskazi bili pretežno isti", rekao je Vučinić.

Predsjedavajući Vučinić je istakao da su prilikom određivanja visine kazne imali u vidu "osobito olakšavajuće okolnosti" za Mitra Raševića, ali pri izricanju odluke nije precizirano o kojim okolnostima se radi. "Kazna od osam godina i šest mjeseci u cijelosti može ostvariti svrhu kažnjavanja. Za Savu Todovića je Vijeće također našlo da je kazna od dvanaest godina i šest mjeseci adekvatna težini počinjenog djela", rekao je Vučinić.

Branioći obojice optuženih su istakli da namjeravaju uložiti žalbu jer nisu zadovoljni izrečenom presudom. "Nisam se nadao ovoj presudi, očekivao sam ili daleko blažu ili oslobađajuću. Žalba je obavezna", rekao je Mladen Šarenac, advokat Save Todovića.

"Sud nije imao hrabrosti da donese oslobađajuću presudu", rekao je Slaviša Prodanović, Raševićev advokat, i dodao da će se žaliti kada dobije presudu, koju će Sudsko vijeće, kako je kazao, "teško obrazložiti". Todović i Rašević su prvobitno optuženi pred Haškim tribunalom, da bi u oktobru 2006., u sklopu izlazne strategije, predmet bio upućen u Sarajevo na daljnje procesuiranje. Početkom 2007. godine Sud BiH je prihvatio prilagođenu optužnicu.

**Napomena čitaocima:** OKO objavljuje isključivo izvještaje o predmetima koji su pred Sudom BiH, Odjelom I za ratne zločine, u periodu od objavljivanja posljednjeg broja OKO Reportera za ratne zločine, okončani prvostepenom ili drugostepenom presudom. U ovom broju vam donosimo izvještaje o predmetima: Vuković, Damjanović, Sipić i Rašević i Todović. Izvještaje je sačinila Balkanska istraživačka mreža, avije izvještaja možete pronaći na web stranici <http://www.bim.ba> (Balkanska istraživačka mreža, BIRN BiH). Članci su preuzeti uz saglasnost urednika.



## “Međunarodno humanitarno pravo” i “Krivični postupak pred Sudom BiH”

Mjesto održavanja: Sarajevo i Banja Luka

Odsjek krivične odbrane (OKO) Ureda registrara Suda BiH organizuje prvi krug osnovnog programa edukacije za advokate koji žele da postupaju pred Odjelom I i Odjelom II Suda BiH.

Seminar na temu „**Krivični postupak pred Sudom BiH**” obuhvata nove pravne koncepte uvedene Zakonom o krivičnom postupku 2003. godine, sa posebnim osvrtom na predmete ratnih zločina. Neke od redovnih tema seminara su praksa Suda BiH, ustupanje predmeta i dokaza iz MKSJ, pravo ljudskih prava u krivičnim predmetima, retroaktivna primjena zakona, dokazi, vještine zastupanja, principi pravičnog suđenja sa aspekta EKLJP kao i sudska nagodba o krivici. Datumi održavanja seminara su:

- *Sarajevo: 21. i 22. februar 2008.godine*
- *Banja Luka: 20. i 21. mart 2008.godine*

Seminar iz oblasti „**Međunarodnog humanitarnog prava**” se održava u saradnji sa Međunarodnim komitetom crvenog krsta/križa. Predavanja obuhvataju teme ratnih zločina, zločina protiv čovječnosti i genocid kao i druge relevantne teme kao što je komandna odgovornost. Seminar je osmišljen kao kombinacija predavanja i praktičnih vježbi. Datumi održavanja seminara su:

- *Sarajevo: 6. i 7. mart 2008. godine*
- *Banja Luka: 10. i 11. april 2008. godine*

Obrasci za prijavu se mogu preuzeti sa web stranice [www.okobih.ba](http://www.okobih.ba) ili pozivom na broj 033 560 260. Zbog ograničenog broja mjesta prijave će se primati do popune slobodnih mjesta .

Odsjek krivične odbrane (OKO) je odjel pri Uredu Registrara Suda BiH, čiji je zadatak da postigne i održi najviše standarde odbrane u predmetima ratnih zločina koji se vode pred Sudom BiH.

Odsjek krivične odbrane (OKO) je odsjek krivične odbrane Ureda registrara Suda BiH čiji je zadatak da osigura najviše standarde odbrane tokom suđenja u predmetima ratnih zločina.

[www.okobih.ba](http://www.okobih.ba)



Одсјек Кривичне Одбране  
*Odsjek Krivične Odbrane*  
CRIMINAL DEFENCE SECTION

## OKO Reporter o ratnim zločinima

OKO Reporter o ratnim zločinima se objavljuje nekoliko puta godišnje i namjenjen je za informisanje o suđenjima za ratne zločine u jugoistočnoj Evropi, a posebno pred Sudom Bosne i Hercegovine.

Objavljen na jezicima naroda u BiH, Reporter će biti izvor informacija o pravnim dešavanjima na domaćim suđenjima, a sadržavaće i članke koji se odnose na specifične probleme koji se pojavljuju u praksi.



Skenderija 15  
71000 Sarajevo  
Phone: + 387560 260  
Fax: + 387 560 270  
[oko@okobih.ba](mailto:oko@okobih.ba)  
[www.okobih.ba](http://www.okobih.ba)